ISSN : 2349-638X
IMPACT FACTOR : 7.149

Aayushi International
Interdisciplinary Research Journal
E-mail : aiirjpramod@gmail.com **Website :** www.aiirjournal.com
Peer Reviewed & Indexed Journal
Special issue No. 84

Dr. Babasaheb Ambedkar an Architect of India

Vol. VI
Marathi

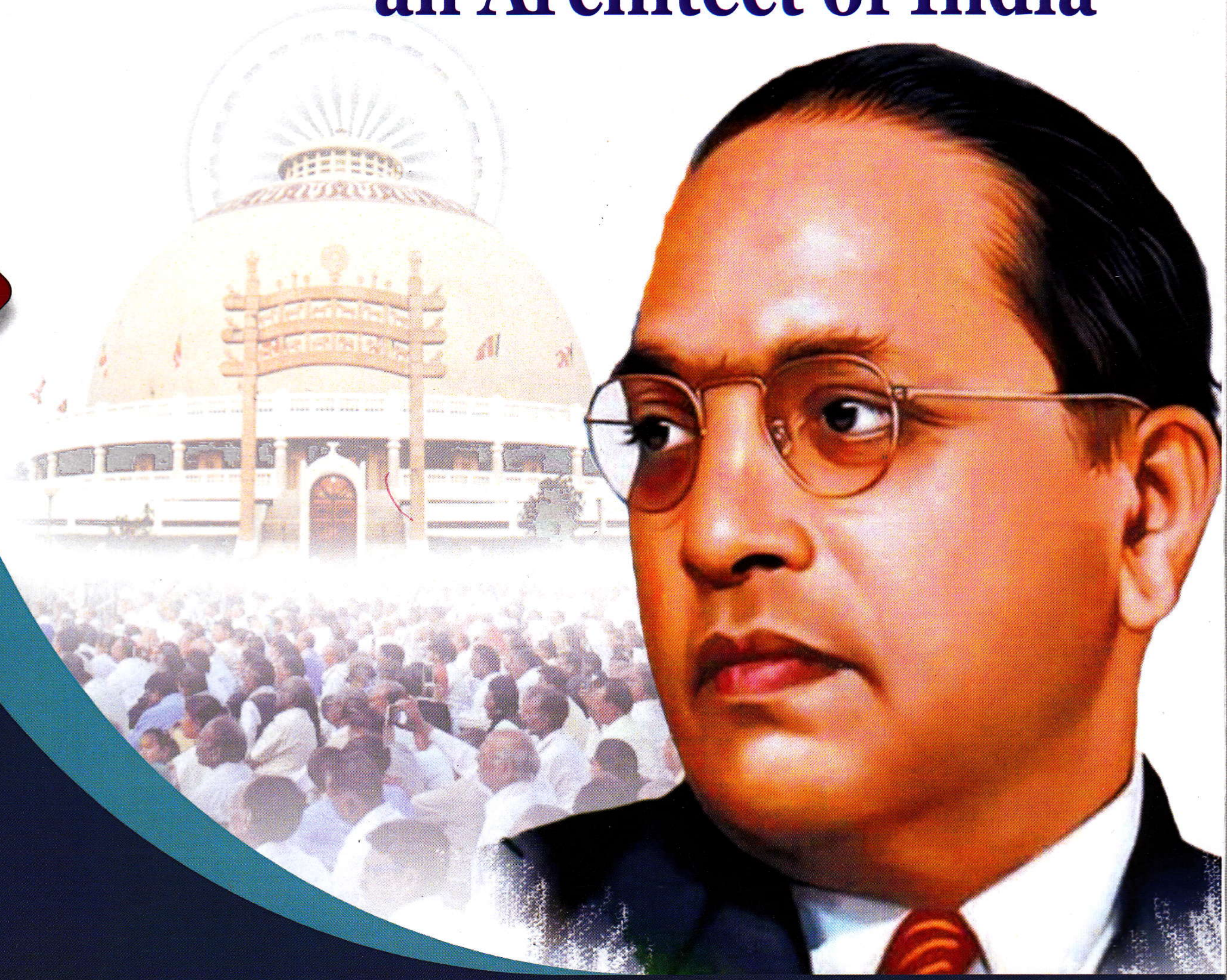

Chief Editor
Mr. PRAMOD TANDALE

Editor
Ms. MEGHAVEE G. MESHRAM
Mr. NARESH W. PATIL

Impact Factor – 7.149 ISSN-2349-638x

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

April - 2021

Theme of the Special Issue

Dr.Babasaheb Ambedkar : An Architect of India

Chief Editor

Pramod P. Tandale

Editor

Prof. Meghavee G. Meshram

Prof. Naresh W. Patil

IMPACT FACTOR

SJIF 7.149

For details Visit our website

www.aiirjournal.com

Sr. No.	Name of the Author	Title of the Paper	Page No.
264	प्रा.विशाखा मानकर	स्त्रियांच्या विकासाच्या वाटचालीत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान	1237
265	प्रा. संध्या फटिंग	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा शैक्षणिक दृष्टिकोण	1240
266	डॉ. राहुल यशवंतराव निकम	भारतरत्न डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांची श्रद्धास्थाने	1243
267	प्रा. राहुल पंडीत आहेर	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे अस्पृश्यांच्या जाणीव-जागृतीचे योगदानएक अभ्यास (१९१९-१९३०)	1247
268	प्रा. डॉ. कृष्णा शंकर शहाणे	औद्योगिक विकासातील डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान	1253
269	डॉ. विजय शंकर शिंदे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक व शैक्षणिक विचार	1258
270	डॉ. नरेन्द्र रघटाटे	डॉ. बाबासाहेब, आंबेडकर आणि 'अस्पृश्यता निर्मुलन'	1262
271	डॉ. करुणा एम. गोवर्धन	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व सामाजिक न्याय	1267
272	डॉ . दयाराम दुधाराम पवार	डॉ .बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शैक्षणिक विचारांचे मंथन	1273
273	प्रा नरेश वासुदेवराव पाटील	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि आंबेडकरी जलसा कविता, गाणी, लोकगीते लोकगीतांमधील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	1276
274	डॉ. सौ. स्वप्नाली अनिकेत भिलवडे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : एक अर्थतज्ञ	1283
275	प्रा. दयानंद सखाराम कांबळे	राष्ट्र उभारणीत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान	1289

डॉ. बाबासाहेब, आंबेडकर आणि 'अस्पृश्यता निर्मुलन'

डॉ. नरेन्द्र रघटाटे
सहा. प्राध्यापक
श्री बिंझाणी नगर महाविद्यालय,नागपूर

प्रस्तावना :–

या भारत भूमीवर मानवी कल्याणासाठी आजपर्यंत तीन धम्मचक्र प्रवर्तन घडून आले. पहिले भगवान गौतम बुध्दाचे, दुसरे अशोकाचे आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे धम्मचक्र प्रवर्तन हे तिसरे धम्मचक्र प्रवर्तन होय. डॉ. आंबेडकर यांचे विचार आज सर्वस्पर्शी झाले आहेत. जगात त्यांच्या विचारांची कास धरून या [illegible]प्रमाणे जग बदलतांना दिसत आहे.येथे विचार करण्याचा हा मुद्या आहे की, डॉ. आंबेडकरांना तिसरे [illegible] प्रवर्तन करण्याची गरज कां भासली. याचा अभ्यास केला असता असे लक्षात येते की, वैचारीक [illegible]मुळे बुध्द काळात वर्णजातीच्या अमानवीय शिकवणुकीमुळे माणसा—माणसातील सामाजिक सुसंबंध [illegible] आले होते.

वर्णजातीच्या उच्चनिच्चतेच्या व भेदभावयुक्त शिकवणीमुळे एका वर्णाचा माणूस दुसऱ्या वर्णाच्या [illegible]नुसार भेदभाव करून, एक दुसऱ्यांचा प्रचंड द्वेष, तिरस्कार, मत्सर, असुया, क्रोध, प्रतिशोध करू [illegible]. या तिसऱ्या धम्मक्रांतीचा किंवा प्रवर्तनाचा विचार करतांना बाबासाहेबांच्या जन्मापूर्वीच्या समाजाच्या [illegible] करणे फार आवश्यक बनून जाते. तर यांच्या जन्मापूर्वीपासूनच भारतीय समाजव्यवस्था ही वर्णभेद, [illegible], उच्चनिचता यांनी व्यापलेली होती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी त्यांच्या जन्मापासूनच अपमानाचे [illegible] सोसले. संपूर्ण समाजाची दैनावस्था, गुलामीचे जीवन, सवर्णांचे अन्याय आणि अत्याचार यांचे ज्वलंत [illegible] त्यांच्या समोर होते. स्वत: त्याचा अनुभव घेत घेतच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मोठे झाले.

अस्पृश्यतेसंबंधी विचार करतांना असे म्हणता येईल की डॉ. आंबेडकरांनी हिंदू—धर्मग्रंथांचा व [illegible] जातीव्यवस्था, वर्णव्यवस्था यांचा अभ्यास करून हिंदूधर्म अस्पृश्यांना कसा कमी लेखतो, ते त्यांनी [illegible] केले आणि अस्पृश्यतेविषयी, हिंदूधर्माविरूध्द लढा देण्यास सुरवात केली. अस्पृश्य वर्गाला [illegible]तूनच मुक्त करून त्याला समता, बंधुता, स्वातंत्र्य, न्याय्य यांच्या मोकळया वातावरणात आणले [illegible]. यासाठी त्यांनी संघर्ष करण्यास सुरवात केली.

राजकीय साधनाद्वारे एकता प्रस्थापित करण्यात आणि अस्पृश्यता निवारण करण्यासाठी डॉ. [illegible] यांना राजकिय क्षेत्रात यश प्राप्त झाले असले तरी सामाजिक क्षेत्रात मात्र परिस्थितीत फारसा फरक [illegible] नव्हता. यामुळे डॉ. आंबेडकर यांना अस्पृश्य समाजाच्या विकासासाठी हिंदू धर्माचा त्याग [illegible]शिवाय दुसरा मार्ग दिसत नव्हता. तसेच आपल्या बांधवासमवेत बौध्द धर्माचा स्विकार करून एक ताठ [illegible] जगण्यायोग्य समाजाची निर्मिती केली ज्यामुळे समाजातील अस्पृष्यता निर्मुलन शक्य झाले व ज्याची [illegible] म्हणजे, आज आपण समाजात समता, एकता, स्वातंत्र्य, न्याय्य बंधुभावान वे सन्मानाने जगु शकत [illegible].

या भारत भूमीवर मानवी कल्याणासाठी आजपर्यंत तीन धम्मचक्र प्रवर्तन घडून आले. पहिले धम्मचक्र [illegible] भगवान गौतम बुध्दाने सारनाथ येथे भिक्षूंना उद्देशून जो धम्म सांगितला हे होय, ज्यास उत्क्रांतीचा [illegible] ही म्हटल्या जाते. कलींगच्या युध्दातील भयंकर रक्तपात पाहून द्रवलेल्या व्यथित झालेल्या मनाने

सम्राट अशोकाने याच भारत भूमीवर दुसरे धम्मचक्र प्रवर्तन घडवून आणले. हे धम्मचक्र प्रवर्तन म्हणजे मानवी हृदय परिवर्तन होय. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे धम्मचक्र प्रवर्तन हे तिसरे धम्मचक्र प्रवर्तन होय की ज्यामुळे लाखो जीवांना माणूस म्हणून जगण्याचा अधिकार मिळाला.

डॉ. आंबेडकर यांचे विचार आज सर्व स्पर्शी झाले आहेत. जगात त्यांच्या विचारांची कास धरून या विचारवंताप्रमाणे जग बदलतांना दिसत आहे. कारण आंबेडकरांचे व्यक्तिमत्व साऱ्या जगाला ठाऊक आहे. त्यांनी मांडलेले विचार मग ते सामाजिक, शैक्षणिक, धार्मिक, ऐतिहासीक असो की राजकीय अशा कितीतरी पैलूंवरील विचार समाजाला व देशाला प्रगतिच्या दिशेने वाटचाल करायला प्रोत्साहित आणि दिशादर्शक ठरले आहेत.

येथे विचार करण्याचा हा मुद्दा आहे की, डॉ. आंबेडकरांना तिसरे धम्मचक्र प्रवर्तन करण्याची गरज कां भासली. याचा अभ्यास केला असता असे लक्षात येते की, वैचारीक दहशतीमुळे बुध्द काळात वर्णजातीच्या अमानवीय शिकवणुकीमुळे माणसा—माणसातील सामाजिक सुसंबंध संपुष्टात आले होते. वर्णजातीच्या उच्चनिच्चतेच्या व भेदभावयुक्त शिकवणीमुळे एका वर्णाचा माणूस दुसऱ्या वर्णाच्या कार्यानुसार भेदभाव करून, एक दुसऱ्यांचा प्रचंड द्वेष, तिरस्कार, मत्सर, असुया, क्रोध, प्रतिशोध करू लागला. उच्चवर्गीयांत प्रचंड अहंकार, वर्ण वर्चस्वाची भावना तर दुसऱ्यात पोसलेली न्युनगंडता, उच्चवर्णीयांकडे सर्वच अधिकारांचे केंद्रिकरण, तर दुसरे अधिकारहीन, गुढवाढीची प्रचंड पेरणी, अतार्किक कर्मकांडाचा सुळसुळाट, यज्ञातील पशु मानव हत्या व राजमान्यता, भेदभावात्मक अमानविय बंधनामुळे माणसाची माणसापासून समूळ झालेली ताटातूट, कुत्र्याचे मुके घेणारी आणि माणसास हाड! हाड! करणारे तयार झालेले विषाक्त मन, ही मनोवस्था आजही तशीच कार्यरत आहे, जणू काही माणसाचा जन्म त्यासाठीच झालेला आहे.

या तिसऱ्या धम्मक्रांतीचा किंवा प्रवर्तनाचा विचार करतांना बाबासाहेबांच्या जन्मापूर्वीच्या समाजाच्या विचार करणे फार आवश्यक बनून जाते. तर यांच्या जन्मापूर्वीपासूनच भारतीय समाजव्यवस्था ही वर्णभेद, जातीभेद, उच्चनिचता यांनी व्यापलेली होती. स्वत:ला उच्चवर्णीय समजल्या जाणाऱ्या समाजव्यवस्थेतील व्यक्ती या धर्मग्रंथांचा आधार घेऊन समाजातील इतर व्यक्तिंना आपल्याहून निच मानायचे. वेद, स्मृती, पुराणे इत्यादी धर्मग्रंथातून चातुर्वण्याचा जन्म झाला. या चातुर्वण्याच्या कुशीतून अनेक जाती—जमाती उदयास आल्या. तसेच या चातुर्वण्याच्या विषवृक्षाला असंख्य उच्चनीच जातीची कडू फळे आली. या धर्मग्रंथात शुद्र, अतिशुद्र, चांडाळ, दास, अशा हीन जातीचा सुध्दा जन्म झाला. त्यांनाच तुच्छ लेखण्यात आले आणि अस्पृश्य मानले गेले. अस्पृश्य वर्गाला समाजातून निष्कासीत करण्यात आले. अपमानाचे जीवन जगतांना अस्पृश्यवर्गाचे जीवन करपून गेले. अस्पृश्य मनुष्य हा इतर मनुष्याप्रमाणेच असून देखील त्याला माणूस म्हणुन समजले जात नव्हते. इतका भयंकर एका वर्गाचा दुसऱ्या वर्गावर अन्याय होत होता की, एकप्रकारे ही माणुसकीची विटंबनाच होय. अस्पृश्यांना ना शान ना सम्मान केवळ त्यांच्या वाटयाला आली ती घृणा आणि अपमान. मरेपर्यंत त्यांची त्यातुन सुटका होत नसे, अशाप्रकारे, मरणयातना सहन करून तो जगत होता. किंबहुना, जिवंतपणीच तो नरकयातना भोगत होता. अशा समाज व्यवस्थेत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा जन्म झाला. त्यांनी त्यांच्या जन्मापासूनच अपमानाचे चटके सोसले. संपूर्ण समाजाची दैनावस्था, गुलामीचे जीवन, सवर्णाचे अन्याय आणि अत्याचार यांचे ज्वलंत चित्र त्यांच्या समोर होते. स्वत: त्याचा अनुभव घेत घेतच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मोठे झाले.

डॉ. भिमराव रामजी आंबेडकर हयांचे घराणे महार जातीचे, महार जात ही हिंदू समाजातील अस्पृश्य, अदृश्यानी ज्यांच्याजवळ जाऊ नये हया अर्थ अतंतव्य मानला जाई. हया अस्पृश्य समाजाची लोकसंख्या त्याकाळी सहा कोटींवर असावी. म्हणजे हिंदू समाजातील प्रत्येक पाचवा घटक, पुरूष, स्त्री व मुले अस्पृश्य

[illegible] येई. भारताच्या विविध भागात कोणी त्यांना बहिष्कृत, अस्पृश्य, एरिया किंवा अतिशुद्र, म्हणत, तर कोणी त्यांचे जीवन शापून कलंकीत केले होते. वस्तुस्थिती अशी होती की, जातीभेदाच्या उच्चनिचतादर्शक शिडीच्या खालच्या पायऱ्यांवर अपमानीत जीवन कंठीत असणारे न्हावी नी धोबी हे सुध्दा महार मांगांचा विटाळ मानीत असत.

अस्पृश्यतेसंबंधी विचार करतांना असे म्हणता येईल की डॉ. आंबेडकरांनी हिंदू—धर्मग्रंथांचा व [illegible] जातीव्यवस्था, वर्णव्यवस्था यांचा अभ्यास करून हिंदूधर्म अस्पृश्यांना कसा कमी लेखतो, ते त्यांनी स्पष्ट केले आणि अस्पृश्यतेविषयी, हिंदूधर्माविरूध्द लढा देण्यास सुरवात केली. अस्पृश्य वर्गाला [illegible]तूनच मुक्त करून त्याला समता, बंधुता, स्वातंत्र्य, न्याय्य यांच्या मोकळया वातावरणात आणले पाहिजे. यासाठी त्यांनी संघर्ष करण्यास सुरवात केली. या संघर्षाची पहिली सुरवात त्यांनी महाडपासून केली. हा सत्याग्रह पाण्यासाठी नव्हता तर खऱ्या अर्थाने तो सामाजिक समतेसाठी होता असे म्हणावे लागेल. याच वेळी त्यांनी 'मनुस्मृती' या ग्रंथाचेही दहन करून हिंदू समाजाला हादरा दिला. मनुस्मृती जाळण्याचे मुख्य कारण म्हणजे मनुस्मृतीने जातीव्यवस्थेचा पुरस्कार करून अस्पृश्यांना हिन लेखले होते.

त्या काळात अस्पृश्यांना हिंदूच्या देवळात प्रवेश मिळत नव्हता. हिंदूंच्या मंदिरात प्रवेश मिळावा म्हणून त्यांनी नाशिक येथे सत्याग्रह सुरू केला. यावेळी डॉ. आंबेडकर म्हणाले होते की, 'मंदिरात प्रवेश [illegible] आमचे प्रश्न सुटणार नाहीत. आमच्या प्रश्नाचे स्वरूप व्यापक आहे. त्याचे स्वरूप राजकिय, सामाजिक, धार्मिक, आर्थिक आणि शैक्षणिक अशा स्वरूपाचे आहे. परंतु एकाएकी त्यांनी आपल्या धोरणात बदल केला. त्यांनी असल्या चळवळीचे चक्र निराळया दिशेकडे फिरवीले. आपल्या लोकांनी राजकीय [illegible]डेच अधिक लक्ष द्यावे, असे ते आग्रहाने प्रतिपादु लागले. कारण धार्मिक हक्क आपल्याला पोटाची [illegible] भरण्यासाठी काहीही मदत करीत नाही. अस्पृश्यता नष्ट करून व स्पृश्यास्पृश्य भेद नष्ट करून [illegible] व दुर्बल झालेला हिंदू समाज अभंग, अखंड, संघटित व सामर्थ्यवान व्हावा, असाच त्यांच्या [illegible], हिंदू समाजाच्या व आपल्या राष्ट्राच्या हिताचा मुळ उद्येश होता. म्हणूनच काही जागृत विचारवंत [illegible] देखील त्यांच्या सत्याग्रहाला मनापासून सक्रिय सहकार्य करीत राहीले होते. डॉ. आंबेडकर यांनी [illegible] अस्पृश्योध्दाराच्या जीवित कार्यासंबंधीची सत्याग्रहरूपी पहिलीच कृती राष्ट्रहिताची होती, हे [illegible]इतके स्पष्ट होते. तसेच डॉ. आंबेडकर आपल्या राष्ट्राच्या अखंडतेची सुरक्षिततेची आणि [illegible]ची निरंतर काळजी करणारे दुरदृष्टिचे जागरूक राष्ट्रभक्त नेता होते.[1]

व्यक्तिविकासासंदर्भात डॉ. आंबेडकर म्हणतात की, व्यक्ति विकासासाठी तीन गोष्टींची आवश्यकता [illegible]. त्या म्हणजे सहानुभूती, समता आणि स्वातंत्र्य. हिंदू धर्मात या तीनपैकी एकतरी बाब तुमच्याकरीता [illegible] आहे काय? माणूस केवळ भाकरीवर जगत नाही. त्याला श्रध्देचीही जोड हवीच. त्यांना हे चांगले [illegible] होते की, हिंदू समाज हा एक मनोरा आहे. व एक जात म्हणजे एकएक मजलाच; पण त्या मनोऱ्यात [illegible] नाही. म्हणून एक मजल्यावरून दुसऱ्या मजल्यावर जाण्यासाठी मार्ग नाही. ज्या मजल्यात त्यांनी जन्म [illegible] त्याच मजल्यात त्यांनी मरावे. खालच्या मजल्यातला माणूस मग तो कितीही लायक असो, त्याला [illegible] मजल्यात प्रवेश नाही व वरच्या मजल्यातला माणूस मग तो कितीही नालायक असो त्याला खालच्या [illegible] लोटून देण्याची कोणाची प्राज्ञा नाही आणि या सर्व गोष्टींच्या मागे धर्म आहे हे त्यांना निश्चित [illegible] होते. म्हणून त्यांना या संदर्भात काहीतरी करावे असे सतत वाटत होते. या संदर्भात डॉ. आंबेडकर [illegible], 'धर्माची आवश्यकता गरीबांनाच आहे. पिडीत लोकांना धर्माची आवश्यकता आहे. गरीब मनुष्य [illegible] तो आशेवर. जीवनाचे मुळ आशेत आहे. ही आशाच नष्ट झाली तर जीवन कसे होईल? धर्म [illegible] बनवतो व संदेश देतो'.[2] 'ज्या धर्मात व्यक्तिला प्राधान्य नाही, तो धर्म मला स्वत:ला मान्य

नाही. व्यक्तिच्या जीवनाला समाजाची आवश्यकता असली तरी समाजाची धारणा हे धर्माचे अंतिम धेय्य होऊ शकत नाही. व्यक्तिचा विकास हेच धर्माचे खरे धेय्य आहे. धर्माचे प्रयोजन हे या विश्वाची पुनर्रचना करणे हे आहे.'[३] तसेच पुढे डॉ. आंबेडकर आपले मत व्यक्त करतांना म्हणतात की, 'ज्या देशातील लोक मानसिक संस्कारापेक्षा भाकरीला जास्त महत्व देतात, त्या देशाशी मी संबंध ठेवणार नाही.'[४] यासंदर्भात बाबासाहेब म्हणत, 'जो धर्म तुमच्या माणुसकीस किंमत देत नाही त्या धर्मात तुम्ही कां राहता?' जो धर्म तुम्हाला देवळात जाऊ देत नाही, त्या धर्मात तुम्ही कां राहता? जो धर्म तुम्हाला शिक्षण घेऊ देत नाही, त्या धर्मात तुम्ही कां राहता? माणुस धर्माकरीता नाही, तर धर्म माणसाकरीता आहे. माणुसकी प्राप्त करून घ्यायची असेल तर धर्मांतर करा.'[५]

तसेच अस्पृश्यांच्या या बंदीवासाच्या बेडया त्यांना तोडायच्या होत्या. त्यांचे समाजात चाललेले हाल, अत्याचार त्यांना सहन होत नव्हते. म्हणून त्यांच्या मुक्तिचा ते विचार करू लागले, साहित्य निर्मिती करू लागले, प्रबोधनाचे कार्य, समाज सुधारण्याचे कार्य त्यांनी हाती घेतले. तसेच यातून मुक्त होण्याच्या आदर्शापर्यंत त्यांना पोहोचायचे होते. परंतु ते फक्त मानसिक प्रबोधनाच्या वाटेनेच अंगुलीमालाला मारायचे नाही. आपल्या माणुसपणाच्या शक्तीने सदाचरणी माणूस निर्माण करणे ही एक सुंदर, विधात्मक आणि नवा माणूस जन्माला घालणारी प्रक्रिया आहे असे ते मानित. अशा विचारानेच त्यांनी १३ ऑक्टोंबर १९३५ रोजी येवले यथे अस्पृश्यांच्या सभेत 'अस्पृश्यांनी धर्मांतर करावे' अशी जाहीर घोषणा केली. त्यांनतर त्यांनी मुंबई येथे ३० मे १९३६ रोजी अस्पृश्यांच्या जाहीर सभेत धर्मांतराचे महत्व पटवून देणारे अत्यंत महत्वपूर्ण भाषण करून अस्पृश्यांना धर्मांतर करण्यास प्रवृत्त केले.

पुढे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जात निर्मुलनाच्या कामी, धर्मांतर कसे कामी पडु शकते, यावर भाष्य करतात व म्हणतात, 'जात ही भावना आहे, मनाची अवस्था आहे; म्हणून तिचे निर्मुलन हे बाहय अडथळयाचे निर्मुलन व्हावे. जात पाळतात म्हणून लोक दोषी आहेत असे नाही. चूक काम असेल तर तो त्यांचा धर्म.'[६] जातींची भावना त्यांच्या मनावर बिंबविणारा धर्म. त्यांचे म्हणणे होते, 'गोऱ्या लोकांच्या हातून निग्रो लोकांचा जितका छळ होतो, त्याच्या शतपट स्पृश्यांच्या हातून अस्पृश्यांचा होतो. फरक एवढाच की, निग्रो गुलामांचा छळ शारीरिक असतो आणि अस्पृश्यांचा मानसिक असतो. गोऱ्या लोकांनी निग्रो लोकांचे देह मारले असेल तर स्पृश्यांनी अस्पृश्यांची मने मारली आहेत आणि देह मारण्यापेक्षा मने मारणे जास्त भयंकर असे कोणीही म्हणेल.'[७]

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे जीवन आणि कार्य म्हणजे सामाजिक क्रांतीचे एक महाकाव्य आहे. या महाकाव्यातील आशयस्त्रोत म्हणजे मानवतावाद. ग्रंथप्रामाण्य, अंधश्रध्दा व अज्ञ समजुती यांनी कित्येक धर्मांना ग्रासून टाकलेले आहे. मेलेल्या माणसांचे विचार यांच्यावरच सध्याची रणे माजलेली आहेत. सत्य काय आहे, हे कोणीच पाहत नाही.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या मानवतावादी संघर्षाचा विचार करता असे म्हणावेसे वाटते की, इतर राष्ट्रीय पुढारी जसे लो. टिळक, म. गांधी आपल्या राजकारणासाठी धर्माचा जसा आधार घेतात तसा धर्माचा आधार डॉ. आबेडकरांनी घेण्याचे नाकारले. त्याचे कारण म्हणजे त्यांचा जन्म ज्या हिंदू धर्म सदस्याच्या पोटी झाला होता, त्या हिंदूचे धर्मशास्त्र परस्परांनी माणूसपण नाकारलेले होते. त्यामुळे अपरिहार्यपणे सामाजिक विषमता व तदनुषंगाने येणारी उपेक्षा व तेजोभाव पदोपदी होत होता.

राजकीय साधनाद्वारे एकता प्रस्थापित करण्यात आणि अस्पृश्यता निवारण करण्यासाठी डॉ. आंबेडकर यांना राजकिय क्षेत्रात यश प्राप्त झाले असले तरी सामाजिक क्षेत्रात मात्र परिस्थितीत फारसा फरक पडला नव्हता. यामुळे डॉ. आंबेडकर यांना अस्पृश्य समाजाच्या विकासासाठी हिंदू धर्माचा त्याग

धर्मांतराशिवाय दुसरा मार्ग दिसत नव्हता. त्यांनी १९३५ मध्ये धर्मांतराची घोषणा केली होती. परंतु प्रत्यक्षात १९५६ मध्ये त्यांनी स्वत: आणि आपल्या बांधवांसह बौध्द धर्माचा स्विकार केला. तसेच त्यांनी आपल्या लेखणी द्वारा सुद्धा समाजात वैचारीक क्रांती घडवून आणली व समाजात एक जगण्यास पोषक अषी समाजव्यवस्था निर्माण करून दिली. तसेच आपल्या बांधवांसमवेत बौध्द धर्माचा स्विकार करून एक ताठ मानाने जगण्यायोग्य समाजाची निर्मिती केली ज्यामुळे समाजातील अस्पृष्यता निर्मुलन षक्य झाले व ज्याची परिणती म्हणजे, आज आपण समाजात समता, एकता, स्वातंत्र्य, न्याय्य बंधुभावान वे सन्मानाने जगु षकत आहोत.

संदर्भ ग्रंथ सूची

1. 'महामानव — डॉ. भिमराव रामजी आंबेडकर' — डॉ. ज्ञानराज काशीनाथ गायकवाड, राजवंश पब्लीकेशन, मुंबई—२००७, पृ. क्र. ३९२
2. 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचारधन', — श्री. दिक्षीत, प्रकाश विठ्ठल रघुवंशी, श्री गजानन बुक डेपो, कबुतर खाना, दादर, मुंबई, प्रथम आवृत्ती, १९८६, पृ. क्र. ४०
3. उक्त ग्रंथ पृ. क्र. ४१
4. उक्तग्रंथ, पृ. क्र. ४२
5. 'बाबासाहेब गौरवग्रंथ' — संपादक, प्रा. रो. ए. गवळी, प्रा. सु. हिरवळे, डॉ. पी. ए. गवळी, प्रा सु. गव्हाणे, प्रचार प्रकाशन, कोल्हापूर, १९९१, पृ. क्र. ६०६
6. 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचारधन', श्री. दिक्षीत, प्रकाश विठ्ठल रघुवंशी, श्री गजानन बुक डेपो, कबुतर खाना, दादर, मुंबई, प्रथम आवृत्ती, १९८६, पृ. क्र. १२
7. उक्तग्रंथ, पृ. क्र. १३
8. दलित साहित्याचे नामांतर आंबेडकरवादी साहित्य — डॉ. यशवंत मनोहर, युगसाक्षी प्रकाशन, नागपूर — २००५.
9. पाश्चात्य व भारतीय राजकीय विचार काषकर्त — स. मा. गर्गे, प्रा. चिं. ग. वांगरेकर, प्रा. र. घ. वराडकर आणि व्हि. एस. क्षीरसागर, के. सागर पब्ली. पुणे, २०११.
10. महाकवी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, प्रा. वामण निंबाळकर, प्रबोधन प्रकाशन, नागपूर, २००५.
11. आधुनिक भारतीय विचारवंत (राजा राममनोहर रॉय ते डॉ. आंबेडकर), डॉ. शांताराम कृष्णराव भोगले, शिवशंकर प्रकाशन, औरंगाबाद, १९८५

Aayushi International Interdisciplinary Research Journal ISSN 2349-638x www.aiirjournal.com